

POSITIVE MESSENGERS

Общ преглед на законодателството и разпоредбите, отнасящи се до езика на омразата

Съставен по проект "Коалиция от посланици за противодействие на езика на омразата в интернет "

Референтен номер на проекта: JUST/2015/PRAC/AG/BEST/8931

СОФИЯ, 2017

Този проект е съфинансиран от ПРОГРАМА „ПРАВА, РАВЕНСТВО И ГРАЖДАНСТВО/ ПРАВОСЪДИЕ“ на Европейския съюз

Общ преглед на законодателството и разпоредбите, отнасящи се до езика на омразата

Както свободата на изразяването, така и забраната за дискриминация срещу отделни лица и групи от хора, представляват основополагащи човешки елементи за съвременното демократично общество. Правото на мнение и публичното изразяване на мнение е свързано и с определени отговорности, поради което е и предмет на специфични ограничения що се отнася до защитата на правата на другите.¹ В този материал се разглеждат основни регулативни документи, които се отнасят до езика на омразата в България. Тази част на анализа се опира и на предишни изследвания по темата, напр. статията „Как българското и международното законодателство третират езика на омразата“, осъществена по проекта „Медиатор“ на Асоциацията на европейските журналисти-България.²

Свободата на изразяване е едно от най-фундаменталните права на либерално-демократичното общество и е предусловие за неговото развитие. То е защитено в чл. 39, ал. 1. от *Конституцията на Република България*: „Всеки има право да изразява мнение и да го разпространява чрез слово - писмено или устно, чрез звук, изображение или по друг начин.“ Основният закон на държавата също така постановява и условията, при които това право не може да се упражнява. Ал. 2 на същия член гласи: „Това право не може да се използва за накърняване на правата и доброто име на друго и за призоваване към насилствена промяна на конституционно установения ред, към извършване на престъпления, към разпалване на вражда или към насилие над личността.“³ Правото на изразяване се свързва пряко със свободата на мисълта (чл. 37, ал. 1) и убежденията (чл. 38) и е свързано с достойнството на човешката личност, описано като върховен принцип от преамбюла на Конституцията, а гарантирането му от държавата е основно конституционно начало (чл. 4, ал. 2).

¹ Anne Weber, *Manual of Hate Speech*, Council of Europe Publishing, September 2009, p. 1, https://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/Publications/Hate_Speech_EN.pdf.

² „Как българското и международно законодателство третира езика на омразата,“ достъпна на <http://www.aej-bulgaria.org/bul/p.php?post=3234>, 17 юни 2017.

³ *Конституция на Република България*, чл. 39, ал. 1 и 2, <http://www.parliament.bg/bg/const>.

По-конкретно езикът на омразата фигурира в законодателни текстове на Наказателния кодекс (НК), където се описва като престъпление, така и в саморегулативни документи на медиите, напр. етичен кодекс на българските журналисти. В НК речта на омразата е една от формите на престъпленията от омраза, като такава реч може да подбуди към по-жестоки форми на престъпления от омраза и насилие. Поради това съобщаването за случаи на реч на омразата към съответните органи (МВР, прокуратура) е ключово за привличането под отговорност на извършителите на подобни престъпления, като най-важен елемент за противодействие на речта на омразата, вкл. речта на омразата в интернет.

Езикът на омразата е инкриминиран в чл. 162, ал. 1 на НК: „Който чрез слово, печат или други средства за масова информация, чрез електронни информационни системи или по друг начин проповядва или подбужда към дискриминация, насилие или омраза, основани на раса, народност или етническа принадлежност, се наказва с лишаване от свобода от една до четири години и с глоба от пет хиляди до десет хиляди лева, както и с обществено порицание.” Ал. 2 от същия член постановява, че „който употреби насилие срещу друго или повреди имота му поради неговата раса, народност, етническа принадлежност, религия или политически убеждения, се наказва с лишаване от свобода от една до четири години и с глоба от пет хиляди до десет хиляди лева, както и с обществено порицание”, а „който членува в такава организация или група, се наказва с лишаване от свобода до три години и с обществено порицание” (ал. 4).⁴

Член 164, ал. 1, третира словото на омраза срещу религиозни общности, като постановява, че „който проповядва или подбужда към дискриминация, насилие или омраза на религиозна основа чрез слово, печат или други средства за масова информация, чрез електронни информационни системи или по друг начин, се наказва с лишаване от свобода до четири години или с глоба от пет хиляди до десет хиляди лева.”⁵ Всеки, подложен на реч на омразата онлайн, може да подаде заявление в полицията като разследващ орган съгласно членове 146 и 148 от българския Наказателен кодекс за откриване на досъдебно разследване за извършване на този тип престъпления.

⁴ Наказателен кодекс, Глава трета „Престъпления против правата на гражданите”, Раздел I „Престъпления против равенството на гражданите”, чл. 162, ал. 1,3,4, <http://lex.bg/laws/ldoc/1589654529>.

⁵ Пак там, Раздел II „Престъпления против изповеданията”, чл. 164, ал. 1.

Независимо от съществуващите в НК текстове, в своя Четвърти доклад за България от 2014г., Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността (ЕКРН) препоръчва на българските власти да осигурят прилагането на законодателството за подбуждане към расова омраза спрямо всички политици, които произнасят расистки и/или ксенофобски речи или коментари.⁶ ЕКРН отбелязва, че расисткото и нетолерантно слово на омразата в политическия дискурс продължава да бъде сериозен проблем в България, като основните цели на расисткото слово на омразата са роми, мюсюлмани, евреи, турци.⁷

ЕКРН също така отбелязва, че списъкът на основания по членове 162, параграф 1 и 163 не включва религията. Макар проповядването на омраза чрез слово, печат или други средства за масова информация, чрез електронни информационни системи или по друг начин, да е наказано по член 164, параграф 1, в тази разпоредба няма позоваване на подбуждане към религиозна дискриминация или насилие. В членове 162 и 163 не са посочени като основание и цвят, език и гражданство. Съответно, ЕКРН препоръчва пропуските в Наказателния кодекс да бъдат запълнени и религията да бъде включена като основание в член 162, параграф 1 и член 163. Цветът на кожата, езикът и гражданството следва да бъдат включени като основания за извършването на престъпленията, посочени в членове 162 и 163.⁸ Сексуалната ориентация и половата идентичност трябва да бъдат включени във всички членове от Наказателния кодекс, свързани със словото на омразата и мотивираните от омраза престъпления. ЕКРН също настоява българските власти да положат всички необходими усилия за преследване и наказване на журналисти, които подбуждат към расова омраза. В тази връзка е и следващата препоръка към властите да осигурят на Съвета за електронни медии необходимите човешки и финансови ресурси, така че неговите членове да осъзнават по-добре въпросите, свързани с расизма и подбуждането към расова омраза.⁹

⁶ Четвърти доклад на ЕКРН за България, достъпен на <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Bulgaria/BGR-CbC-V-2014-036-BGR.pdf>

⁷ Доклад на ЕКРН, стр. 17.

⁸ Пак там, стр. 14, <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Bulgaria/BGR-CbC-V-2014-036-BGR.pdf>

⁹ Пак там, стр. 20.

Другата основна препоръка към България е да бъде ратифицира във възможно най-кратки срокове Протокол № 12 към Европейската конвенция за правата на човека, който гласи:

„Обща забрана на дискриминацията

1. Упражняването на всяко право, предвидено в закона, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак.“

Към този момент страната ни все още не е ратифицирала Протокола.

Следващата таблица прави преглед на приложимото законодателство в България, свързано с речта на омразата.

Таблица 1: Преглед на законодателните инициативи за справяне с езика на омразата, обхват на приложение и приложими санкции

Вид на регламента	Заглавие на документа/ URL	Обхват на приложението	Отразяване на езика на омразата	Основни разпоредби	Приложими санкции
Наказателно право	<p>Наказателен кодекс на България</p> <p>http://lex.bg/laws/ldoc/1589654529</p>	Използване на средства за информация за подбуждане на дискриминация и омраза	Езикът на омразата е инкриминиран в чл. 162, ал. 1 и Чл. 164, ал. 1	„Който чрез слово, печат или други средства за масова информация, чрез електронни информационни системи или по друг начин проповядва или подбужда към дискриминация, насилие или омраза, основани на раса, народност или етническа принадлежност, се наказва с лишаване от свобода и глоба...”	Лишаване от свобода от 1 до 4 години и глоба от 5 до 10 хил. лева; пробация и обществено порицание
Гражданско право	<p>Граждански процесуален кодекс</p> <p>http://lex.bg/laws/ldoc/2135558368</p> <p>Закон за защита от дискриминация</p> <p>http://kzd-nondiscrimination.com/layout/images/stories/pdf/zakon_za</p>	<p>Нарушено правото на равно третиране (дискриминация) или тормоз асегнатите лица</p> <p>Всички физически лица, сдружения, както и юридически лица</p>	Изрично не се споменава езика на омразата	<p>Чл. 2. Съдилищата са длъжни да разгледат и разрешат всяка подадена до тях молба за защита и съдействие на лични и имуществени права.</p> <p>Чл.1 Този закон урежда защитата срещу всички форми на дискриминация и съдейства за нейното предотвратяване.</p> <p>Чл.4 Забранена е всяка пряка или</p>	<p>Обезщетение по искова молба</p> <p>Производства по реда на ГПК – обезщетения за вреди</p>

	_zashtita_ot_discriminacia_2012.pdf			непряка дискриминация, основана на пол, раса, народност, етническа принадлежност, човешки геном, гражданство, произход, религия или вяра, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично или обществено положение, увреждане, възраст, сексуална ориентация, семейно положение, имуществено състояние или на всякакви други признаци, установени в закон или в международен договор, по който Република България е страна.	
Медии и интернет	Закон за радиото и телевизията и радиото http://www.lex.bg/laws/ldoc/2134447616	Печатни и онлайн медии, телевизия, радио предавания	Не допуска предавания, които внушават национална, политическа, етническа, религиозна и расова нетърпимост (чл. 17, ал. 2).	Чл.8, ал.1 „Медийните услуги не трябва да подбуждат към ненавист, основана на раса, пол, религия или националност.“ Чл.10, ал.6 „недопускане на предавания, които противоречат на добрите нрави, особено ако съдържат порнография, възхваляват или оневиняват жестокост или насилие или подбуждат към ненавист въз основа на расов, полов, религиозен или национален признак“	Имуществена санкция, при повторно нарушение е в двоен размер - не съществува задължение за доставчиците на медийни услуги да се въздържат от разпространяване на слово на омразата на основата на сексуална ориентация.

				<p>Съгласно член 10 доставчиците на медийни услуги не допускат „предавания, внушаващи нетърпимост между гражданите [...] или които подбуждат към ненавист въз основа на расов, полов, религиозен или национален признак“. Член 17 гласи, че доставчиците на медийни услуги носят отговорност за съдържанието на медийните услуги и са длъжни да не допускат „създаване или предоставяне за разпространение на предавания [...], внушаващи национална, политическа, етническа, религиозна и расова нетърпимост“.</p>	
<p>Саморегулации</p>	<p>Етичен кодекс на българските медии http://www.sbj-bg.eu/index.php?t=58</p>	<p>Журналистически материали, ТВ и радио предавания, публикации в медии</p>	<p>Не се споменава конкретно реч на омразата; Ограничаване и недопускане на материали, подбуждащи омраза и всякаква форма на дискриминация.</p>	<p>2.5 Дискриминация</p> <p>2.5.1. Като уважаваме правото на всеки да живее в сигурност и безопасност, няма да публикуваме материали, подбуждащи или насърчаващи омраза, насилие и всякаква форма на дискриминация.</p>	<p>Няма</p>

	<p>Етичен кодекс, Български медиян съюз http://bmu.bg/bg/code-of-conduct</p>			<p>2.5.2 Няма да посочваме расовата, религиозната, етническата принадлежност, сексуалната ориентация, умственото или физическото състояние, ако тези факти нямат съществено значение за смисъла на информацията.</p> <p>2.6.5 Ще внимаваме да не бъдем използвани за платформа от онези, които насърчават, подбуждат или прилагат насилие; ще съобщаваме за техните действия с необходимата съдържаност и само ако това е в очевиден обществен интерес.</p> <p>1.13. Медиите са длъжни да уважават правото на всеки индивид да живее в безопасна и сигурна среда, като се ангажират да не публикуват материали, които подбуждат към омраза, насилие и/или всяка форма на дискриминация. Медиите следва да се въздържат от публикуването на детайли относно расата, цвета на кожата, религията, пола или сексуалната ориентация, или относно каквито</p>	
--	---	--	--	---	--

				и да било други физически или умствени различия, недъзи или болести, ако тези факти нямат съществено значение и са неотнормирани към смисъла на информацията.	
	Директивата за аудиовизуалните медийни услуги ДАВМУ	Правила в областта на враждебното слово	Телевизионно съдържание	Телевизионните програми не трябва да съдържат каквото и да е подбуждане към омраза въз основа на раса, пол, религия или националност – чл. 22а; Телевизионната реклама не трябва да засяга уважението към човешкото достойнство и да включва каквато и да е дискриминация, основана на раса, пол или националност, както и да обижда религиозните или политическите убеждения – чл. 12.	
Други	Правилник за дейността на парламента	Народни представители	Няма изрично позоваване на езика на омразата	Чл. 139. Народният представител се отнася с дължимото уважение към гражданите, независимо от политическите им пристрастия, служебното им положение и изразяваното от тях мнение.	Чл. 148. (Изм. - ДВ, бр. 86 от 2016 г., в сила от 04.11.2016 г.) (1) Комисията за борба с корупцията, конфликт на интереси и парламентарна етика установява нарушение по този раздел и се произнася с решение, с което може да наложи

	<p>Национални етични правила за реклама и търговска комуникация в Р България</p>	<p>Всички участници в рекламната индустрия в Р България - рекламодатели, маркетинг специалисти, рекламни агенции, медии и всички лица, имащи отношение към рекламата и въобще всяка една форма на търговска комуникация и определя правилата на професионално поведение в бранша.</p>		<p>4.2. Търговската комуникация и не трябва да съдържа, подбужда или толерира никаква форма на обида или дискриминация, включително такава на базата на раса, национална принадлежност, религия, социална или политическа принадлежност, пол, възраст, увреждания или сексуална ориентация, без изброяването да е изчерпателно.</p>	<p>следните мерки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. забележка; 2. порицание; 3. временно отстраняване от едно до три заседания на комисия.
--	---	---	--	---	--

